

WILG & MAND

1992 - 1

WILG & MAND

Doelstellingen Stichting Wilg & Mand

- Nieuwe perspectieven zoeken en creëren voor het Nederlandse manden-maatwerk binnen de potentiële afzetgebieden.
- Behoud van het veelzijdige vlechtvakmanschap: o.a. door het uitgeven van handboeken en het stimuleren van cursussen.
- Behoud van de vakkennis betreffende de griendteelt en bevordering van een goed evenwicht tussen vraag en aanbod.
- Het initiëren en begeleiden van onderzoek/studies binnen het wilg-en-mand vakgebied.
- Het via een speciaal fonds aanschaffen van materiaal met een historische waarde: vlechtwerk, gereedschappen, boeken e.d.
- Het interesseren van zoveel mogelijk Nederlanders (incl. de overheid) voor de activiteiten van de Stichting Wilg & Mand.

Minimumdonatie: f 15,- per jaar

Donateurs ontvangen de bulletins gratis

Stichtingsbestuur:

Voorzitter : Ch.W. Vink
Secretaris : C. Tutein Nolthenius
Penningmeester: H.P. Verboord
Leden : P. Craenen, P. van den Dool, B. van Halen,
A.D. van 't Hoog, G.M. Pot-van Regteren Altena,
W. Wendrich

Bulletin-redactie:

A.D. van 't Hoog (tel. 05783-1346), G.M. Pot-van Regteren Altena,
C. Tutein Nolthenius.

Bijdragen voor het bulletin kunt u sturen naar het secretariaat.
Bij voorkeur getypt of in goed leesbaar handschrift.

Redactiesecretariaat, administratie en advertenties:

Van Heemstralaan 35, 6814 KB Arnhem, tel. 085-516507

Verzending bulletin:

W. van der Steeg te IJsselstein

Penningmeester Stichting Wilg & Mand, Vlijmen:

tel: 04108-12252

Girorekening: 26 95 726

Bankrekening: 41 89 09 083, ABN-AMRO Bank, Vlijmen

Werkgroep teelt en materiaalvoorziening:

B. van Halen, Velddijksestraat 9, 6627 KE Maasbommel,
tel. 088767-2212

Informatie en administratie cursussen:

Mw. C.M. Kuypers-Zegers, Sarinkdijk 1, 7255 MS Hengelo (Gld)
tel. 05753-7481

Uitgave: Wilg & Mand. Verschijnt viermaal per jaar.

Twaalfde jaargang, 1992 nr. 1

Drukkerij: A.J. van Midden, Dorpsplein 220, 3405 BJ Benschop

VAN HET BESTUUR

OOK IN 1992 ZIJN ER WEER ZOMERCURSUSSEN TE VOLGEN

Allereerst in Arnhem in het Openluchtmuseum

van 27 juli t/m 31 juli

en 24 aug. t/m 28 aug.

In Enkhuizen in het Zuiderzeemuseum

van 3 aug. t/m 7 aug.

van 10 aug. t/m 14 aug.

van 17 aug. t/m 21 aug. (gevorderden).

Waarschijnlijk ook weer in Noordwolde (Friesland)

van 17 aug. t/m 21 aug., maar deze datum is nog niet zeker.

In Frankrijk in Viller (35 km z.o. van Metz)

van 13 juli t/m 17 juli.

In Schoonrewoerd (even ten zuiden van Vianen)

van 2 nov. t/m 6 nov.

- Alle cursussen (behalve de cursus in Viller) kosten f 225,-

- Het is de bedoeling om twee cursussen te bestemmen voor gevorderden. Niet zozeer om allerlei buitengewone manden te vlechten, maar om meer aandacht te besteden aan de vlechttechniek.

- Viller is een klein dorpje in een kleinschalig agrarisch gebied. Op 10 km afstand liggen twee grotere plaatsen met stations en winkels. De cursus zal plaatsvinden in een geitenboerderij. Slapen in bedden op een open zolder (dus geen privacy) òf in een tentje op een weijtje (geen caravans) òf op een camping op 6 km afstand. Voorts is er een keuken met eetruimte, douches en toiletten. Wim, de man van José zal koken. Voor de huisvesting wordt f 10,- berekend p.p.p.d. Familie mag meekomen. Cursuskosten f 325,- exclusief eten.

- Opgaven voor alle cursussen (vooral voor Viller graag spoedig, omdat vòòr eind maart beslist moet worden of er voldoende deelnemers zijn) schriftelijk aan:

Mevrouw Maria Kuypers, Sarinkdijk 1, 7255 MS Hengelo (Gld).

EXCURSIE NAAR BELGIË

We willen dit voorjaar op bezoek gaan bij een professionele teente in Eksaarde in België.

Behalve wissenbouwer is donateur Ferdinand de Vos ook regelmatig op onze donateursdagen te vinden. Maar hij bevindt zich ook wel in Frankrijk, Duitsland, Engeland en andere landen in Europa en daarbuiten, dus van meerdere markten thuis.

Zijn snijmachine voor het oogsten van teen is beroemd en zijn schil-machine een technisch hoogstandje.

In een droogkamer worden de verse tenen gedroogd en daarna machinaal gebonden. Naast bruine teen is er in diverse loodsen heel wat witte en buffteen te aanschouwen op lengte en soort gesorteerd, zo

klaar voor de koper. Een feest om dit bedrijf eens van nabij mee te maken.

Omdat Eksaarde, gelegen tussen Antwerpen en Gent, niet naast de deur ligt en er heel wat te zien en te horen is, zal men vroeg uit de veren moeten. Troost u, er zijn naast de wijnen ook Belgische bieren en patattekes.

De bedoeling is om vòòr de middag te arriveren, rond' elf uur. Dat kan gezamenlijk per bus vanuit centrale punten en onderweg opstappen of met eigen vervoer. Rond de middag is er een eenvoudige maaltijd. Het is traditie om tussen de middag warm te eten in België.

De kosten voor deze dag zullen wat hoger liggen dan voor de donateursdag, i.v.m. de buskosten. Deze excursie komt naast de donateursdag en niet in plaats van!

Als datum is gekozen zaterdag 25 april, de week na Pasen.

Opgave schriftelijk bij de werkgroep grienden

Bert van Halen

Velddijksestraat 9

6627 KE Maasbommel

onder vermelding van eigen vervoer of met de bus. De kosten weten we na aanmelding en die zullen dan ook verschillend zijn.

Wacht niet te lang met reageren. Het wordt een bijzondere dag.

DONATIE VOOR 1992

Zoals eerder aangekondigd, gaat de minimum donatie aan de stichting Wilg & Mand met ingang van 1992 omhoog. Ook onze stichting ontkomt n.l. niet aan prijs- en kostenverhogingen, zoals porti, drukkosten e.d., maar ook de activiteiten nemen toe.

Na 10 jaar hetzelfde bedrag van f 15,- te hebben aangehouden gaan we nu met f 5,- omhoog. Bijgaand dus de acceptgiro waarmee u een hoger minimum, het mag dus best meer zijn!, dan vorig jaar moet overmaken. We hebben een mooi, en gelukkig nog steeds stijgend, aantal donateurs en wij hopen en verwachten dat u begrip hebt voor de situatie en dat de verhoging voor geen van de donateurs reden is om afvallig te worden.

AANWINSTEN VOOR HET ARCHIEF

Van Ton Hereijgers uit Susteren ontvingen wij een kopie van het Maatenboekje van de Mandenmaker Jean Cuenen uit Horst. Het betreft een 60-tal verschillende manden uit de jaren 1920 waarvan sommige iets verduidelijkt met een schetsje.

Veel namen zijn bekend, zoals stolpkorf, boterland, vierkante fietsmand e.d. Maar wat moeten we ons voorstellen bij een onderloosser, een ijzergrondsmand, een schuurzift en kiezelmandjes?? Dericks fietsmand of Coenders dennemand slaat duidelijk op modellen die voor een bepaalde klant werden gemaakt. Als we er wat meer over aan de weet gekomen zijn komen wij hierop nog uitvoeriger terug.

Van de firma Verboord uit Vlijmen kwam een prijslijst van een 10-tal mandentypen uit 1938 voor ons archief. Dit soort papieren lijstjes

lijken voor de gevers vaak van weinig belang, maar juist voor geschiedvorming zijn ze zeer interessant. We zijn dan ook blij dat men aan ons denkt en ons bijdragen in deze vorm geeft. Originelen zijn het leukste, maar kopiën zijn ook waardevol voor ons archief.

HET NOVA SCOTIA BASKETRY GUILD

Deze zusterorganisatie maakte zich in een ons toegezonden folder bekend. Nova Scotia is het meest oostelijk deel van Canada; niet naast de deur dus, zodat persoonlijke contacten zeldzaam zullen zijn.

De doelstellingen lijken op die van W & M: informatie uitwisselen over mandwerk; meer bekendmaken over mandenmakerij aan een groter publiek; behoud en verbreding van kennis van traditionele technieken, ontwikkeling van eigentijdse technieken.

Tweemaal per jaar is er een contactdag met lunch, en er worden cursussen gegeven. Ook deze organisatie geeft een kwartaalbulletin uit, en het Nova Scotia Museum in Halifax zorgt voor de publicatie van boekjes over mand- en vlechtwerk. (Eén daarvan, door Joleen Gordon geschreven, bespraken wij in W & M 1985-1.)

De aantrekkelijke folder wordt verlevendigd door het hierbij afgebeelde prentje.

Joleen Gordon is secretaresse van het Guild en medewerkster van het museum. Zij zal in april en mei in Nederland zijn. Zij heeft, op onze vraag of ze bereid zou zijn om op een zaterdag wat te vertellen over het Guild en over haar werk voor het museum, enthousiast gereageerd en zal dia's meebrengen. Uiteraard zal zij dat in het Engels doen (haar Engels is, zelfs door de telefoon, uitstekend te verstaan).

Wie in principe deze bijeenkomst wil bijwonen wordt verzocht dat nu vast te berichten, per post of telefoon, aan:

Mevrouw G.M. Pot-van Regteren Altena
Gortersweg 14

1871 CC Schoorl, tel. 02209-1504,

zodat wij weten op hoeveel deelnemers wij ongeveer kunnen rekenen. Zij ontvangen dan t.z.t. bericht over datum, uur en plaats.

DE DONATEURSDAG DOOR DE OGEN VAN EEN DONATEUR

Als donateur kijk ik altijd uit naar de jaarlijkse donateursdag en dit omdat dit een mogelijkheid is om oude en nieuwe bekenden te ontmoeten en om nog meer informatie te krijgen over de stichting en zijn doelen. Dit jaar was het voor mij nog leuker omdat ik met m'n vriendin, een enthousiast medevlechtster, kon gaan. Aanvang in Giessendam was omstreeks 10.00 uur, wat voor een vrije zaterdag toch wel aan de vroege kant is. Maar dat hebben wij er wel voor over. Tenslotte is het maar één keer per jaar.

Na inleidend gesprek van de voorzitter en medebestuurdersleden met toelichting op de reorganisatie en technieken komt voor mij het leukste onderwerp: het zien vlechten van enthousiastelingen en bespreking van meegebracht mandwerk. Dit onderwerp blijft leuk omdat je veel over oud vlechtwerk hoort, maar ook over nieuwe ideeën van donateurs. Dus hoe men bezig is als donateur. Wat mij opviel tijdens deze dag is een aantal dingen; niet iedereen is vanuit hetzelfde standpunt donateur van de stichting geworden. De een vindt het belangrijk het typisch Hollandse landschap in stand te houden en wel door griendteelt en cultuur een warm hart toe te dragen en zelf bezig zijn met het verbouwen c.q. telen van teen en dat daar toeval- lig het verwerken van teen bijhoort is een ander aspect. Het is leuk dat je er nog zoveel mee kan doen. Zinkstukken, geluidswallen, beschoeiing, tuinarchitectuur in de vorm van tunen dan wel manden maken. Voor anderen geldt dat de techniek van het vlechten voorop staat. Vergelijking van vroeger en nu, in Lapland of in Egypte, welke materialen worden er gebruikt en is er documentatie over enz. Leuk is het dan om te ontdekken dat er in de loop van zoveel jaren eigenlijk geen grote verschillen zijn. Weer een ander vindt het belangrijk dat de overdracht van kennis voorop moet staan. Hier bedoel ik mee de cursussen die gegeven worden. Ook hieruit blijkt dat een ieder dat weer vanuit een ander gezichtspunt doet. De een geeft les met het idee van: de cursist moet er aardigheid in hebben om met tenen of ander natuurlijk materiaal te werken, een ander vindt het eindproduct duidelijk belangrijker en weer een ander het verwerken van de teen.

Daardoor kan men ook nooit op één lijn staan en zal een ieder uit de stichting halen wat hij/zij wil. Wat ik wel merk is dat iedereen de stichting wel een warm hart toedraagt (anders waren er niet zoveel donateurs denk ik). En eigenlijk is het heel leuk dat een ieder met een ander idee donateur is geworden, want dan blijft het voor een ieder interessant. Toch denk ik dat er nog meer uit de stichting gehaald kan worden, of erin gestopt kan worden. En voor zover ik het heb begrepen is het bestuur dezelfde mening toegedaan gelet op de oproep tot deelname in de verschillende werkgroepen. Ik hoop van harte dat de mogelijk vernieuwde opzet zal slagen. De dag was voor mij in ieder geval weer omgevlogen.

Wilma van der Steeg

STUKJE VERLEDEN VAN VLIJMEN III

De mandenmakersstakingen van 1925 en 1926
Het spel, de spelers en de knikkers!

De voorgaande beschouwingen (bulletin '89/3 en '90/2) sloten met de werkhervatting op 2 mei 1925 na een 10-weekse staking. In de vakbondsvergadering stemden 217 mandenmakers vòòr de opheffing van de staking, 51 tegen, 5 stemmen waren blanco en 3 ongeldig. Maar het had het bondsbestuur, zowel als de geestelijke adviseur, heél wat moeite gekost om de stakers zo ver te krijgen. Voor de bond was het van wezenlijk belang dat het verplichte lidmaatschap was ingevoerd.

Maar dat er onder de oppervlakte nog ontevredenheid bleef smeulen, bleek wel uit de woorden van vakbondsleider De Groot: "Als de mandenmakers paraat blijven is het hoofdbestuur bereid zoo nodig nog eens 40 roode ruggen naar Vlijmen te brengen". Met andere woorden: nu op de plaats rust, maar we blijven in de startblokken.

De bond begreep dat de saamhorigheid onder de mandenmakers moest worden verstevigd om een eventuele volgende confrontatie met de werkgevers te kunnen weerstaan. Daarom werd in de omliggende plaatsen de propaganda voor de bond ter hand genomen. Zo kon in Ammerzoden een afdeling worden opgericht die al spoedig 75 leden telde. En eind 1925 waren al 99 mandenmakers georganiseerd.

Tijdens een grote meeting voor de mandenmakers van Kerkdriel, Haarsteeg, Ammerzoden, Vlijmen en Nieuwkuyk in oktober 1925 voerde de voorzitter van het R.K. Werkliedenverbond, De Bruin, het woord. Hij onderscheidde twee doelen: "het verwijderde doel" d.w.z. bevordering van het werk van de standsorganisatie en "het naaste doel", hierop berustend dat iedereen ernaar moet streven om hier op deze wereld zo gelukkig mogelijk te leven.

Op een andere bijeenkomst sprak de secretaris van het Werliedenverbond, J. v.d. Post, over "den strijd die gevoerd moest worden, enerzijds tegen de liberale patroons en anderzijds tegen het roode element". Hij deed ook een beroep op het plichtsgevoel van de mandenmakers: "vooral gehuwde arbeiders, die toch op zich genomen hadden voor vrouw en kind zorg te dragen! en ongehuwden moesten zich aanmelden als lid van de bond. Pas dan zou een rechtspositie verkregen kunnen worden!"

Nu was het aantal aangeslotenen bij de R.K. Bond van Houtbewerkers enz. "St. Anthonius van Padus" vanaf 1920 t/m 1924 gestaag teruggelopen, zowel landelijk als in Noord-Brabant. Maar in 1925 groeide de Houtbewerkerbond weer: vooral te danken aan de toename van de aangesloten mandenmakers.

Niet verwonderlijk dus dat de kopstukken van het R.K. Werkliedenverbond naar Vlijmen kwamen om de arbeiders toe te spreken. De mandenmakerij kwam in het middelpunt van de belangstelling te staan en kreeg alle aandacht van de landelijke bond. En toen dan ook op 6 januari 1926 de tweede staking uitbrak sloot de landelijke pers zich daarbij aan.

De timing van genoemde bijeenkomsten was goed gekozen. Immers in oktober was de tijd gekomen om te besluiten of de overeenkomst van

mei '25 al dan niet opgezegd moest worden per 1 december '25. De mandenmakers vonden dat geprobeerd moest worden de lonen met 4 à 5% te verhogen. Het bondsbestuur wilde het verplichte lidmaatschap beter omschrijven, omdat meerdere patroons zich hier niet aan hielden. Omdat nog teveel mandenmakers buiten de organisatie stonden achtte het bondsbestuur het niet verstandig sociale bepalingen in het contract op te nemen. (Enige omschrijving van recht op ziekengeld of bij ander gedwongen verzuim was er niet en evenmin waren er regelingen voor vakantiedagen.)

Volgens de mandenmakers moest er een houtcommissie worden ingesteld die erop moest toezien dat de thuiswerkers goed materiaal verstrekt kregen. Ook zou een nieuw af te sluiten contract moeten lopen tot half februari 1927. Omdat het bestuur de wensen zeer redelijk achtte, werd de oude overeenkomst per 1 december 1925 opgezegd en deelde ze de werkgevers de voorstellen mee.

Maar op 24 november gaven de patroons middels een brief te kennen de voorstellen onaanvaardbaar te achten. Ze wilden wel het bestaande contract handhaven, maar dan wel met 5% loonsverlaging! Was er geen contract dan zou er niet worden gewerkt.

Het bondsbestuur besloot de werkgevers uit te nodigen voor een gesprek en wel op 30 november. Een delegatie van de 16 patroons verscheen ter conferentie, maar deze had niets anders mede te delen dan wat er geschreven was. Het besluit van de werkgevers niet zonder contract te willen werken zou op 4 en 5 december ingaan, zodat op die data de werknemers uitgesloten worden van werk.

Volgens de vakbond was eerder afgesproken dat eventuele werksluiting een week tevoren kenbaar zou worden gemaakt, indien men tot de uitsluiting wilde overgaan. Aldus zou volgens de vakbond een week loon uitbetaald moeten worden. De werkgeversdelegatie vond een praktische oplossing voor dit probleem: de uitsluitingstermijn werd een week opgeschort naar 11 en 12 december!

Het standpunt van de werkgevers kon uiteraard slechts afkeuring opwekken en onder andere de Volkskrant haalde fel uit in een artikel over dit conflict onder de kop "Despotische allures".

Niettemin vond er op 14 december toch nog een gezamenlijke bespreking plaats met de rijksbemiddelaar Fruitiier. Maar de gesprekken leverden niets op en het voorstel het geschil aan arbitrage te onderwerpen haalde het ook niet.

Het bondsblad schreef later dat duidelijk was gebleken dat er in feite tegen één exporteur moest worden gevochten. "Al is het niet met zoveel woorden gezegd, deze ééne, dat staat voor ons vast, deelt de lakens uit en de andere werkgevers heeft hij in zijn macht".

Op 12 december werd 85% van de mandenmakers daadwerkelijk uitgesloten. Eind december waren dat 350 leden van de vakbond.

Tijdens nieuwe onderhandelingen formuleerde Fruitiier enige voorstellen die in hun geheel waarschijnlijk voor de vakbond wel aanvaardbaar waren.

- a) De afloopdatum van het nieuwe contract werd bepaald op 15 januari 1927 met een maand uitloop voor onderhandelingen.
- b) De houtcommissie werd aanvaard.
- c) De lonen zouden met 3% worden verhoogd.

Maar achteraf begonnen de patroons wijzigingen voor te stellen en aanmerkingen te maken. Volgens het Katholiek Sociaal Weekblad zouden de werkgevers dankbaar gebruik maken van de burgemeester van Vlijmen, wiens medewerking door de rijksbemiddelaar was gevraagd.

Intussen hadden de werkgevers 55 mandenmakers niet uitgesloten van werk om de lopende bestellingen af te werken. De bond had dit een tijdje gedoogd om de verhoudingen niet scherper te maken dan nodig was en om haar goede wil te tonen om tot overeenstemming te komen. Maar door het blijven werken van deze mandenmakers, alsmede door de voorraad manden zouden de werkgevers de strijd langer vol kunnen houden. Dus werd op 6 januari 1926 de staking uitgeroepen. In Haarsteeg, Nieuwkuyk, Hedikhuizen en Vlijmen legden de nu nog aan het werk gehouden arbeiders het werk neer. Het R.K. Werkliedenverbond zette een algemene steunbeweging in.

ca. 1925. De firma Van Iersel - van Buul te Vlijmen

Een overzichtsfoto van de toenmalige produktie.

Het meest opvallend de grote ovale Aalsmeerse bloemenmanden, in Vlijmen genaamd "bloemenkanissen". Er waren maar enkele specialisten, die deze manden goed konden maken.

Rechts op de auto witte flats met deksel, gemerkt V. Deze manden dienden voor de druivenverzending.

De hoge stapel, vlak daarvoor, zijn rotting bollenmanden, gemerkt met de bekende zwaan.

Links onder op zijn kant: het engelse tomatenmandje met deksel.

Op 1 februari 1926, dat was zeven weken na de staking, de uitsluiting meegerekend, waren er volgens het bondsorgaan "De Tribune" 400 stakers. Maar er was tussentijds nog geen wijziging gekomen in de wederzijdse standpunten. En het steekspel tussen partijen ging maar steeds door!

De bond probeerde in haar blad in te spelen op de zedelijke verplichtingen van de werkgevers: zij zouden schuldig zijn aan geloofsafval bij de katholieken.

Maar de economische ontwikkelingen stimuleerden de werkgevers niet om een andere houding aan te nemen. Immers door verhoging van invoerrechten op groenten in het buitenland verslechterde de toestand: de export van groenten nam af! Bovendien kwam als alternatief voor de mand de kistenverpakking steeds meer op de markt. En omdat de mandenexport afnam, kwam de staking voor de werkgevers waarschijnlijk niet ongelegen. Deze gang van zaken verzwakte uiteraard de positie van de bond. De strijd zou ontaarden in een slijtageslag.

Het bondsblad schreef dan ook dat wie van beide partijen het eerst "....moede...." was zich over moest geven "....dat moge hard zijn, het is evenwel niet anders".

Dat de mandenmakers in deze strijd moesten volharden, getuigde het onderstaande gedicht van bondsbroeder Gradus:

VOLHARDEN

Volharden broeders, tot het end
totdat ten volle is erkend,
Dat 't recht aan uwe zijde was
Eerst dan verlaat ge 't strijdperk pas.

Volharden broeders, 't doet mij goed
dat gij vervuld met roomschen moed
niet bukken wilt, maar fier en vrij
trotseren reactie-dwing 'landij.

Volharden broeders, weet dat wij
ook allen staan aan uwe zij
En blijven staan tot op den stond
dat 't recht van u weer ingang vond.

Volharden broeders, tot het end,
Wij zijn het geven toch gewend,
Wij allen, zonder onderscheid,
Wij eischen de rechtvaardigheid.

Ondertussen was het er in Vlijmen en omgeving niet rustiger op geworden. Bij mandenmakers, die niet staakten, werden ruiten ingegooid en een enkele keer werd petroleum in de waterput van een niet-solidaire mandenmaker gegoooid. Iedere dag werden er demonstraties gehouden en vooral thuiswerkers moesten het ontgelden: zij werden voortdurend geïntimideerd. Niet voor niets vond de veldrijkswachter van 's Hertogenbosch het raadzaam "om de gedetacheerde veldwachters nog enige tijd in Vlijmen te laten".

In maart bood L.N. Deckers, secretaris van de R.K. Centrale Raad van Bedrijven zijn bemiddeling in het conflict aan. Hij had veel ervaring in onderhandelingen tussen wernemers en werkgevers. Maar vooral de grotere werkgevers waren nog niet van plan haast te maken. De Volkskrant suggereerde dat kapitaalkrachtige werkgevers in een langdurig conflict de kans zouden benutten om kleine en zwakke collega's "weg" te werken.

Toch kwam er tussen Deckers en de elkaar bestrijdende partijen op 24 april een bespreking tot stand. Een compromis konden de werkgevers na ruggespraak op 26 april aanvaarden. Er zou een loonsverhoging komen van 4%, met dien verstande dat na vier maanden een arbitragecommissie zou uitmaken of die verhoging gehandhaafd kon blijven. Dat zou dan afhankelijk zijn van de bedrijfssituatie op dat moment. Ook zou er een houtcommissie worden ingesteld en die zou tevens gelden voor de manden. Het verplichte lidmaatschap werd zo uitgelegd dat al degenen die lid waren van de bond gedurende de loop van het contract lid moesten blijven. Als iemand als lid zou bedanken, zou de werkgever hem onmiddellijk moeten ontslaan. Het contract zou tot 15 februari 1927 geldig moeten zijn.

Van de kant van de mandenmakers was er nogal wat kritiek op de voorstellen: de loonsverhoging zou 10% moeten zijn; wantrouwen werd uitgesproken over het functioneren van zowel de houtcommissie als de arbitragecommissie. Immers, noch het vakbondbestuur noch de werkgevers hadden toezeggingen gedaan of de commissie inzage zou krijgen in de boeken van de werkgevers.

Op de gezamenlijke vergadering van 5 mei ontstond dan ook een gespannen sfeer. Stakingsleider De Groot had 's morgens nog getracht in onderhandelingen met de werkgevers een loonsverhoging van een halve cent per mand te verkrijgen. En er was ook gesproken over de houtcommissie. Maar 's middags kon het bondsbestuur alleen maar laten weten dat de werkgevers voet bij stuk hadden gehouden. Er was dus geen enkel resultaat bereikt!

J. v.d. Post, secretaris van de landelijke bond, had de leiding over de vergadering die erg druk bezet was. Hij had heel wat moeite de orde te handhaven. De Groot gaf een uiteenzetting van de onderhandelingen en trachtte de vergadering ervan te overtuigen dat de voorstellen, zoals die er nu lagen, geaccepteerd moesten worden. "De mandenmakers zouden zelfmoord plegen indien zij een hoger loon bedongen dan de industrie kon dragen", zo redeneerde hij.

Veel werknemers wilden de staking voortzetten en verweten het bestuur onder één hoedje te spelen met de werkgevers. Het vertrouwen in het bestuur had een lelijke knauw gekregen. Nadat De Groot alle mogelijke argumenten had aangevoerd om toch zeker de voorstellen geaccepteerd te krijgen, bleef het bestuur niets anders over dan de vertrouwingskwestie te stellen. Immers, zo stelde Van der Post, als er geen vertrouwen meer bestaat is overleg zinloos. Er werd een beroep gedaan op het "verantwoordelijkheidsbesef" en het "normbesef" van de mandenmakers. Als de aanwezigen niet wilden stemmen over het voorstel dan moesten ze "...kalm naar huis gaan...", maar droegen dan zelf de verantwoordelijkheid! Dat laatste was wel duidelijk: de

bond zou de staking niet langer ondersteunen en dat betekende dat de stakers geen inkomsten meer kregen.

Dus werd er toch gestemd. Van de 289 stemmen waren er 158 vòòr aanname en 117 tegen; 7 stemmen waren ongeldig en 7 blanco. Hiermede was de staking beëindigd en de maandag daarop zouden alle arbeiders het werk hervatten.

Maar het muisje zou nog een staartje krijgen.....! Immers na vier maanden deed de arbitragecommissie onder leiding van J.D.J. Aenge-nent de uitspraak dat, gezien de bedrijfstoestand, de lonen niet verhoogd konden worden. Handhaving van de bestaande lonen was wel mogelijk. Zij kwam tot deze uitspraak zonder dat inzage in de boeken van de patroons was verkregen. En in het begin van 1927 werd het contract door de werkgevers opgezegd, omdat i.v.m. de slechte bedrijfstoestand de lonen omlaag moesten. Vijfentwintig procent van de mandenmakers was werkloos. Tot november volgde een contractloos tijdperk.

De situatie verslechterde en contracten na 1927 afgesloten betekenden nauwelijks een verbetering van de toestand voor de mandenmaker. Niet te verwonderen dat in 1930 het bondsbestuur zoveel weerstand ondervond tegen het afsluiten van een nieuwe overeenkomst dat ook maar nauwelijks een staking kon worden voorkomen. Er kwamen maar 6 stemmen tekort om de tweederde meerderheid te halen voor het uitroepen van de staking. Overigens tot opluchting van het bondsbestuur dat het risico van een conflict, zoals in 1925 en 1926, niet wenste te nemen.

De toestand na 1930 dwong tot ontslagen. Maar vele van deze ontslagen mandenmakers gingen zich als kleine patroons vestigen ten-einde nog enigermate in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dat daarmee de precaire situatie in de mandenindustrie nog aanzienlijk werd verscherpt is duidelijk.

Tegelijkertijd bleef de concurrentiestrijd tussen de werkgevers voortduren. Onderlinge prijsafspraken werden dan ook niet nageleefd. En als klap op de vuurpijl kregen de werkgevers ook nog steun van de burgemeesters van Vlijmen, Hedikhuizen en Herpt! Vanaf april 1932 zou de steun voor de werklozen worden ingetrokken als de mandenmakers geen 10% loonsverlaging zouden aanvaarden. Omdat de bond zich wat afzijdig hield bij de slechte gang van zaken in de bedrijfstak en de mandenmakers als het ware met de rug tegen de muur stonden, kon zelfs het stakingswapen niet ter hand worden genomen.

CONCLUSIE

Na de inzinking in de jaren 1920-1924 meende de bond de opleving in 1925 te kunnen benutten om betere voorwaarden af te dwingen. Maar men kan zich afvragen of het verstandig was de staking in februari 1925 uit te roepen, juist in het midden van de slappe periode en bovendien de geringe organisatiegraad in aanmerking genomen. Ook het eisen van de afschaffing van het "gedwongen baasschap" bleek teveel van het goede. En het was voor de bond ook geen prettig vooruitzicht dat de mandenmakers, nadat de strijd gestreden was, wederom als lid van de bond zouden bedanken.

Speelden de bondsfinanciën misschien ook een rol? Twijfelde de bond misschien aan het toekomstperspectief van de mandenindustrie? De bond schermde alom met de encycliek "Rerum Novarum", waarin solidariteit tussen wergevers en werknemers hoog in 't vaandel stond. Stond ondersteuning van de strijd wellicht haaks op de geest van die encycliek? En daarenboven speelde de onregelmatigheid van de bedrijfstak zowel op sociaal als economisch gebied een belangrijke rol. Ondanks de aanwezigheid van een kern strijdbare mandenmakers kon de R.K. Houtbond St. Anthonius van Padus geen verandering brengen in de toestand en de ontwikkelingen voldoende beïnvloeden.

Na de diepe inzinkingen in de jaren 1932-1934 diende zich weer enige opleving aan, mede bevorderd door de mandenexportovereenkomst die de onderlinge concurrentie binnen redelijke perken hield.

Toen brak op 10 mei 1940 de oorlog uit en werden alle verhoudingen overhoop gehaald.....

NASCHRIFT

De samensteller van de scriptie merkt zelf op dat veel gegevens van werkgeverszijde ontbreken, waardoor de visie van de werkgevers in de bestudeerde kwestie niet volledig tot zijn recht kon komen. Een belangrijk onderdeel in dit opzicht is het ontbreken van stuklonen, en de daaraan gekoppelde thuiswerktarieven, waarin dan het houtverbruik moet zijn verdisconteerd. De vermelding van uitbetaalde lonen over een gemiddelde van 7 weken ontleend aan de administratie van de firma Prinsen & Van Halder uit 1925-1926 geeft geen vergelijkingsmogelijkheid ten aanzien van loonsverhogingen (lees stukloon) of -verlagingen in een bepaalde periode.

Zo maakte het Bondsblad in 1922 melding van een loonsverlaging van 34% in Ammerzoden, Kerkdriel en Vlijmen. Jammer dat toetsing met concrete stukloongegevens niet mogelijk is.

In de scriptie worden exportcijfers vermeld. Daaruit blijkt dat de exportwaarde over 1923 ten opzichte van 1922 was teruggelopen met 33%. Hij noemde deze teruggang "inkomstenvermindering". In een artikel in het Brabants Dagblad van 25 oktober 1988 vertaalde de redactie deze 33% in een loonsverlaging die dan gevolgd zou zijn op de loonsverlaging van 34% in 1922! Zo wordt de lezer op een dwaalspoor gezet! En bovendien bestaat het gevaar dat zo'n verkeerde weergave een eigen leven gaat leiden

De schrijver van de scriptie geeft zelf duidelijk aan dat veel informatie verkregen uit interviews geen afdoende wetenschappelijke waarde oplevert. Ook kunnen daar "mondelinge overlevingen" uit voortkomen die de werkelijke gang van zaken geweld aandoen. Zo zou bondsonderhandelaar De Groot een dubbele rol hebben gespeeld! Hij zou 's morgens voor de vergadering in het geheim met enkele werkgevers hebben gesproken en hij zou samen met Verboord (een der werkgevers) jenever hebben gedronken....! Ik mag me in dit verband wellicht een persoonlijke noot veroorloven, gestaafd met eigen ervaring. Uiteraard ontkende De Groot genoemd feit. Hij zou zelfs geheelonthouder zijn! Nu hoorde mijn vader bij de groep "kleintjes". Dat waren de zelfstandige mandenmakers of baasjes zelf meewerkend met enkele

knechten. Het belang van de kleintjes stond haaks op dat van de grote werkgevers. Het lag zeker niet voor de hand dat mijn vader hand- en spandiensten zou willen verrichten voor de grote bazen. Daarvoor was hij te rechtlijnig van karakter. Hij zou nog eer de "groten" bij zo'n verzoek uitvloeken dan zich te lenen voor een judasrol. Die tegengestelde verhouding was al eer gebleken. In begin 1918 richtten de grote werkgevers een eigen vereniging op: de R.K. Vereniging van Mandenmakerspatronen, toen tellende 23 leden. Pieter Prinsen was de voorzitter, Jan van Buul de secretaris en Anton van Halder de penningmeester. Als tegenzet richtten de kleine baasjes op 1 juli een eigen vereniging op, nl. "Het Hanzegilde der Mandenmakers". Er slozich 10 leden aan. Voorzitter werd mijn vader M. Verboord en secretaris G. van Engelen.

Tijdens de rumoerige stakingsperioden vonden er regelmatig demonstraties plaats. Avondlijke en nachtelijke "optochten" van mandenmakersstakers veroorzaakten veel onrust. Zo werden tijdens een van die nachten bij de leerlooierij van de "grootste" werkgever Van Wagenberg-Festen een honderdtal ruiten ingegooid en ingeslagen onder luid geroep en geschreeuw. Wakker geschrokken zagen mijn broers en ik vanuit onze slaapkamer de groep in onze richting naderen. Er werd al geroepen: "En nou bij de "scheele"". Maar blijkbaar was er toch van enige leiding sprake, want meteen werd tegengeschreeuwd: "Nee jongens, niks bij de "scheele" (Verboord). En zo trokken de stakers voorbij ons huis, op een vijftigtal meters van de leerlooierij vandaan, zonder dat bij ons de ruiten sneuvelden. Dat mijn vader destijds zeker niet met de grote werkgevers heulde is met dit voorval wel aangetoond.

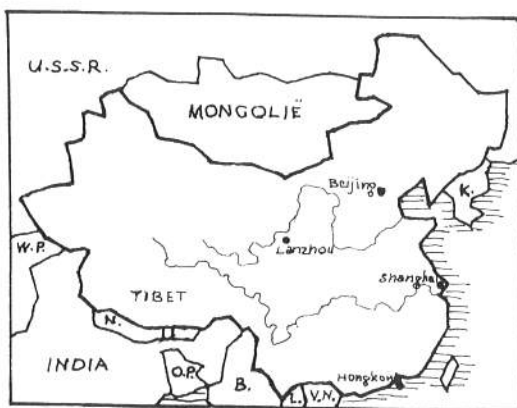
Harrie Verboord

DE CHINESE WAN, NASPEURINGEN TER PLAATSE

Tweemaal dit jaar (1991) zouden vrienden gaan reizen in China. Aan beiden gaf ik de foto mee van de Chinese wan (zie W & M 1991-1) met het verzoek om te proberen erachter te komen hoe en waar die wannen gemaakt worden en waar de teen geteeld wordt.

Nu is China een héél groot land, de mensen spreken er Chinees en eigenlijk verwachtte ik weinig of geen resultaat van het speuren. Totdat het eerste telefoontje na thuiskomst in april meldde: we hebben je wan gevonden! en een paar dagen later kreeg ik al de mooie foto's van het tafereel in het Chinese binnenland: het wannen van koolzaad, in de provincie Gansu (afb. 1-3). Taalproblemen hadden verhinderd er meer over te weten te komen. Maar nu is duidelijk dat de wannen nog volop in gebruik zijn en dat ze bij indientieke constructieprincipes toch verschillen in vorm vertonen. Dit laatste zou kunnen wijzen op verschillende plaatsen of streken van herkomst (vergeleijk b.v. de studie van Michael Thierschmann over de verscheidenheid van vormen van één type mand in een kleine regio).

Begin augustus kwamen de andere vrienden thuis van hun reis in China, tijdens welke zij eveneens in de provincie Gansu verbleven. Ook zij waren, gewapend met dezelfde foto, bereid geweest naspeuringen te doen, maar ook voor hen bleek het taalprobleem soms een belemmering. Toch ben ik, mede dank zij hun al even fraaie foto's, weer wat meer aan de weet gekomen.

China: Lanzhou is de hoofdstad van de provincie Gansu of Kan-Su

Afb. 1. Grote belangstelling voor de foto uit Nederland met een Chinese wan erop!

Afb. 4. Op de markt in Xiahe

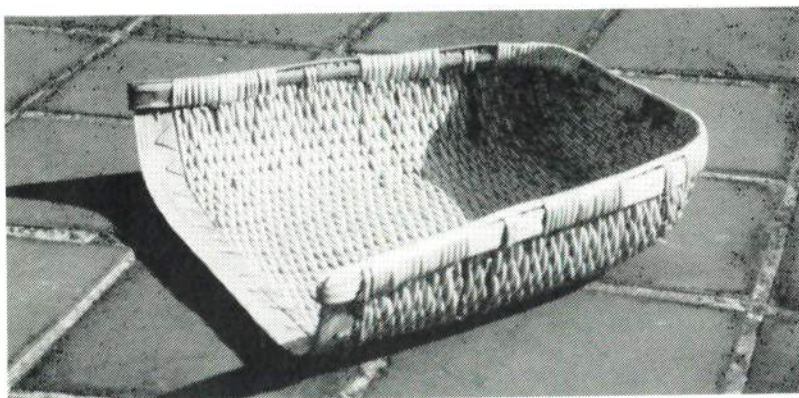
Afb. 6. Wannen in overvloed

Afb. 2. Koolzaad in de wan

Afb. 3. Het schone zaad wordt op een kleed gestort

Afb. 5. Het meegebrachte wannetje (l 32, b 40,5, h 8)

Afb. 7. Bagage op het rek in de plaatselijke bus!

In dit tussen 1000 en 2000 m hoog gelegen deel van China wordt heel veel graan verbouwd, nog in handwerk en met behulp van rugmenden, last- en trekdieren. Manden zijn nog volop in gebruik en op markten overal te koop (afb. 4). Een meegebrachte kleine wan (afb.5) is gekocht op een markt in Xiahe, een kleine plaats ten zuidwesten van Lanzhou, waar ze in grote verscheidenheid van maten te koop waren (afb. 6). Een Chinees sprekende Amerikaan kon uitleggen dat ze als thuiswerk, in de winter, in dorpen rondom Xiahe worden gemaakt; (een dergelijke afwisseling van zomer- en winterwerk was vroeger ook in Europa bekend en voor de hand liggend). Hierdoor echter, en ook door te grote afstanden en tijdgebrek, was het niet mogelijk geweest om de wannen te zien maken en achter de geheimen van de techniek te komen. M.P.

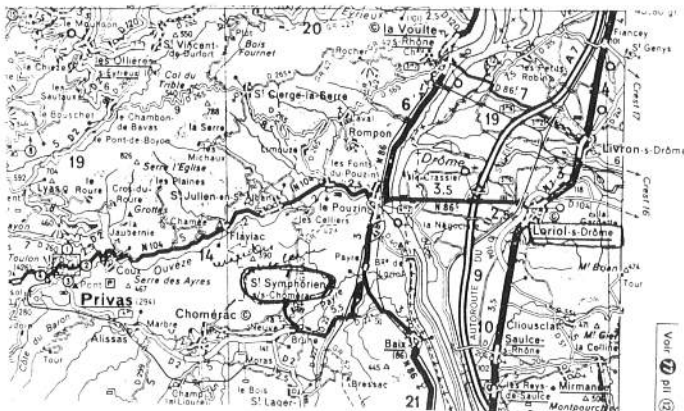
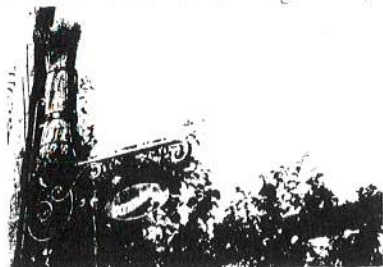
Met dank aan M. van Orden-Boer (foto's 1-3) en J. Beentjes (foto's 4-7) voor het verrichte speurwerk.

Van donateur Maan ontvingen wij bijgaande gegevens over een mandenmuseum in de Ardèche in het zuiden van Frankrijk.

Op 13 km vanaf de afslag bij Loriol-sûr-Drôme, de eerste ten zuiden van "Valence-Sud", van de Autoroute 7 ligt het dorpje Saint-Symphorien-sous-Chomérac.

Saint-Symphorien-sous-Chomérac

Musée de la vannerie ou
(l'Art de tresser les végétaux)

Daar is het mandenmuseum gevestigd in een middeleeuwse behuizing. Mandenmaken is in die omgeving al heel lang een ambacht en de mandenmakers huurden daar eilanden in de Rhône om teen te telen op gelijke wijze als dit ook in de Loire gebeurde. In het museum zijn nog geregeld mandenmakers aan het werk. Het is geopend van 1 april tot half oktober (behalve dinsdags) van 10-19 uur.

Vele technieken zijn er te zien en er is een ruim en gevarieerd assortiment aan manden en ander vlechtwerk, zoals modepoppen, kindewagens en insectenvlechtwerk. Ook uit andere landen, zoals Spanje, Hongarije, Borneo e.d.

Het lijkt naar de verstrekte gegevens alleszins de moeite om een reis naar/door de Ardèche eens te onderbreken voor een bezoek aan dit museum.

GEGEVENS OVER MANDENVLECHTCURSUSSEN

Cursusleiders

Arie van 't Hoog	Hogeweg 11	8194 LN Veessen tel. 05783-1346
Tonny Gerfen	Postbus 44	6994 ZG De Steeg tel. 08309-51784
Bep Vink	Adrianahof 13	3401 ZZ IJsselstein tel. 03408-87115
H.W. Tillemans	Heer Gerardstraat 26	6001 XJ Weert tel. 04950-24962
Brand van Rijn	Horsterweg 137	3853 JA Ermelo tel. 03417-52910
Jan de Vos	Nw. Loosdrechtse dijk 209	1231 KT Loosdrecht

Zomercursussen

Zomercursussen in het Openluchtmuseum in Arnhem 2 weken, in het Rijksmuseum Zuiderzee in Enkhuizen 3 weken en in het Rotanmuseum in Noordwolde één week.

De kosten bedragen voor een week f 225,- inclusief materiaal. Tijdens de Rotandagen in Noordwolde (4 zaterdagen in juli/augustus) vrij entree om te vlechten. 't Rotanmuseum betaalt de onkosten.

Wintercursussen

In Heerde door Arie van 't Hoog: iedere maandagavond 24 weken of 10 maandagen van 9.30-16.00 uur, f 210,- exclusief materiaal, 't Creatief Centrum "de Hank" te Heerde.

In Westervoort door Tonny Gerfen: iedere dinsdagavond in 't Klooster, 10 lessen à f 170,-.
Dit wordt door Tonny zelf geregeld.

In Gorssel door Tonny Gerfen: series van 10 lessen maandagsavonds, samen georganiseerd met Jan Kettelarije.

In IJsselstein door Bep Vink: aan het Creatief Centrum aldaar, geregeld door de heer Nelissen van het cursusproject, tel. 03408-82781, donderdagsavond 2x10 lessen.

In Weert door H.W. Tillemans: de cursus wordt geregeld door de heer v.d. Paal, tel. 04951-32745. Tillemans maakt zijn cursisten enthousiast voor de stichting W & M.

In Voorthuizen door Brand van Rijn: eenmaal per jaar komen de cursisten bij elkaar na een eerdere cursus. Brand wordt gesteund door donateur Leen Schinkel uit Veenendaal.

In Kortenhoef door Jan de Vos: een nieuwe cursus zojuist gestart.

In Wilhelminaoord door Arie van 't Hoog: in het buitencentrum (een pre-historisch centrum) waar wekelijks Haagse kinderen komen, worden op 4 of 5 aansluitende vrijdagen cursussen gegeven. De reservering gebeurt via via Jens Rappoldt, tel. 05212-1267.

In Maartensdijk door Tonny Gerfen: weekeinden, vrijdags en zaterdags incidenteel.

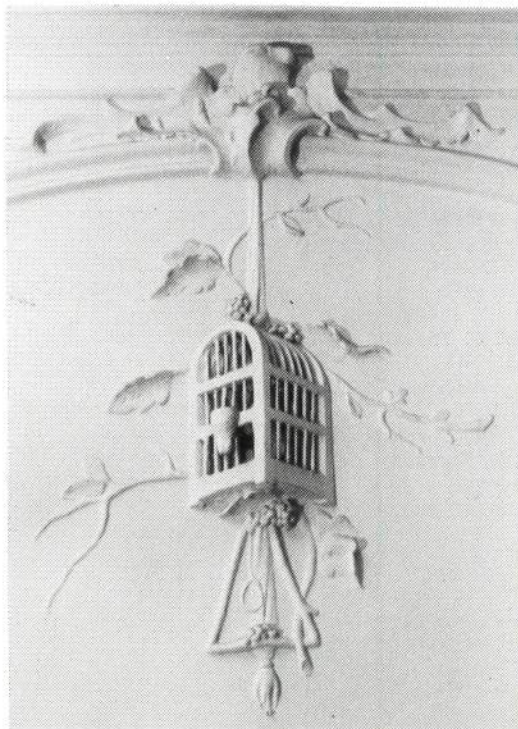
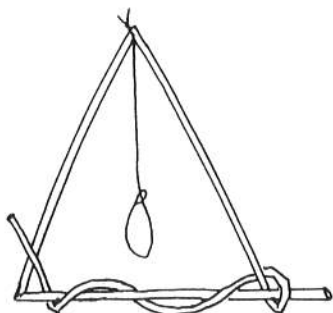
"Wilgetenen" zei jaren geleden een buurman toen hij ze in onze tuin zag, "daar maakten we als jongens lijsterstrikken mee". En hij sneed er een af, knikte hem tot een driehoek, wond de top even terug en legde verder uit: "die hingen we, met een strik van zwart garen erin, op in een boom, met een trosje lijsterbessen eraan".

Kort geleden las ik een artikel in het blad "Binnenstad" * over stucwerk in een Amsterdams grachtenhuis. Witgepleisterde gangen en plafonds in zulke huizen werden in de 18de eeuw vaak gedecoreerd met reliëfvoorstellingen in stuc. Bij het artikel waren o.a. twee taferelen afgebeeld uit een jaargetijdenviertal, uit de gang van het huis Keizersgracht 160. Deze hadden alle vier het vogelleven als onderwerp. Niet echter uit een oogpunt van vogelbescherming, maar, meer in de geest van die tijd, van vogelvangst en nesten uithalen. De lente wordt getypeerd door een vogel bij zijn nestje met eieren, de zomer door een spreeuwenpot, de winter door een vangkooitje. Op het herfsttafereel is ook een vogelkooitje te zien en daaronder, onmiskenbaar, de lijsterstrik in zijn tenen driehoek.

Dit gebruik van wilgeteen is hopelijk voorgoed verleden tijd. Dat was het al lang voor buurman, want die vertelde dat toen hij er eens een roodborstje, gestrikt, in had aangetroffen, hij zich erg schaamde en gezworen had nooit meer vogels te strikken.

M.P.

* Uitgave van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad, nr. 124, december 1990.

J. Annotee	Oberonlaan 41	3318 EM Dordrecht
E. Averses-Kamphuis	Bloemstraat 16	7461 BZ Rijssen
E.W. Balk	Koewijzend 20	1695 CG Blokker
E.M. Barwasser	Puntenburgerlaan 64b	3812 CG Amersfoort
J.T. Beekmans	Wolput 85	5251 CE Vlijmen
H. Bisschop	Burg. H.v.d.Boschstraat 18c	3958 CD Amerongen
D.W. Bresters-Ausem	Westkanaalweg 119	2461 GW Ter Aar
L.W.A. v.d. Brink	Weth. Hollaan 51	3984 KB Odijk
J.W. Briels	Mortel 39	6088 AH Roggel
J. v.d. Broek	Meierstraat 7	4751 AC Oud Gastel
G. van Buuren	Dorpsstraat 10	4145 KL Schoonrewoerd
R. Cazemier-Walet	Himmen 51	8618 NP Oosthem
H.P. Coenraad	Greffelkampseweg 34	6941 RP Didam
P. Corstjanje	Weth. Campermanstraat 12	7227 DT Toldijk
Mw. T. van Dam- Merrett	St. Anthoniestraat 2	4176 BJ Tuil
Mw. M. Deen	Lelielaan 16	1614 SX Lutjebroek
Mw. H. Dehn	W. de Zwijgerlaan 15	3738 DV Maartensdijk
J.C. Diks-Pothuizen	Hermoesestraat 17	4062 PP Zennewijnen
J. Duyndam	Nieuwstraat 28	3273 AR Westmaas
Mej. M. Ferweda	2de Const. Huygenstr. 77	1054 CS Amsterdam
W. Foppen	Klippen 19	1186 VR Amstelveen
D. Frijters	Dorpsstraat 87	9474 TB Zuidlaarderveen
W. Groenendijk	Klipper 25	2991 KJ Barendrecht
Mw. W.A. van 't Hag	Platanenlaan 54	1630 TP Grootebroek
Mw. J.J. Hofstra-Volkers	Kapberg 4	1689 DC Zwaag
Mw. E. Jaane	Bosch 40	6021 AP Budel
P. Karel	Vierkant 1	1602 KH Enkhuizen
J.H. Kettelarij	Schurinklaan 30	7211 DG Eefde
G. Koerhuis	Nijkerkerweg 150	3781 LB Voorthuizen
H.M. Kruyswijk	Otto van Gelreweg 33	6703 AD Wageningen
Mw. C.M. Kuypers- Zegers Veeckens	Sarinkdijk 1	7255 MS Hengelo
O.L. Lawant	Achterdorpsstraat 45	6871 BB Renkum
Mw. J.F. Lems	Hoflaan 17	6715 AG Ede
W.G.J.M. Lemstra	Grotestraat 20/22	4264 RL Veen
Mw. G.M. v. Loenen-Vos	Min. Aalberselaan 20	5103 BA Dongen
R. van Lummel	Dorpsterweg 3	9871 TA Stroobos
Maaspark Negenoord V.Z.W.	Rechtestraat 7	3650 Dilsen-Stokkem België
Milieu Dienst afd. Educatie t.a.v. Hr. v. Nieuwenhuizen	van Heeksbleeklaan 68	7522 LB Enschede
R.J. Moeskops	Jan Leyenlaan 60	1862 CL Bergen
H.C. Morrees	Narcissenstraat 8	6666 BA Heteren
Mej. A. Mulder	Gondel 1713	8243 BV Lelystad
Museum "De Koperen Knop"	Binnendams 6	3373 AD Hardinxveld- Giessendam
A. Nieuwenhuizen	Middel 159	1551 SV Westzaan
J. van Oord	Soestdijkseweg 24	3732 HC De Bilt
E.J.L. van Oorsouw	Hoekgraaf 5	6617 AX Bergharen
Mw. C.J. Persoon	Nieuweweg 79	2685 AT Poeldijk
C. Pieterse	Voorweg 97b	2431 AN Noorden

Cl. Rieger	Hauptmoorwald 1	8618 Strullendorf Duitsland
M.C. Rietbergen	Reeoordweg 2	7251 JJ Vorden
Rietboetiek Inge	Nieuwstraat 70	8011 TR Zwolle
E.C.Th. Roosendaal	Muurhuizen 8	3811 EJ Amersfoort
Mw. H. v. Royen-Scherpbier	Breitnerweg 2	2102 AH Heemstede
J. de Ruyter-Mulder	Beatrixlaan 2	3781 AM Voorthuizen
Mw. E.M. Schoone	Watteaustraat 17 hs	1077 ZJ Amsterdam
G. Schuttemaker	Brederodestraat 94 I	1054 VG Amsterdam
(Vereniging) Sonneheerdt	Postbus 136	3850 AD Ermelo
p/a Mw. M. Jansen		
Streekhistorisch Museum	Raadhuisdijk 6	6627 AD Maasbommel
Tweestromenland		
P. Strijbos	Irenestraat 8	6691 XC Gendt
H.J. van Tamelen	Nijkerkerstraat 32	3871 KC Hoevelaken
Mw. R. Timmerman	Blauwborst 31	2651 RD Berkel en Rodenrijs
H. Tonckens	Oude Willem 2	8426 SN Appelscha
G. van Ulsen	Wolterbeekweg 15	6862 BE Oosterbeek
Mw. J. Veringa	Zwarteweg 1	1719 AZ Aartsowoud
C. Visser	Heuvel 107	6651 DC Druten
B. ter Wal	Otto Smikstraat 9	8017 EE Zwolle
J. ter Wal	Harderijkerstraat 24	3882 CS Putten
C.H. Wenneker	Meikade 1	6744 TA Ederveen
R. v.d. Weijer	Boeckstaededreef 239	6543 JH Nijmegen
Mw. G. de Wit	Wagenaarlaan 23	6711 GA Ede

CORRECTIE (betr. Julianus van Cuenca, W & M 1991-4)

Doordat het stuk over de mandjes vlechtende Spaanse bisschop lang half-voltooid bleef liggen is er een onjuistheid in blijven staan die ik verzuimde tijdig te corrigeren:

Het waren niet de kluizenaars in de woestijn naar wie zijn "werken met de handen" verwees, maar de apostel Paulus (zie b.v. II Thess. 3:7-11). Het verband van de op de achtergrond afgebeelde St. Paulusabdij en -brug hiermee wordt dan ook duidelijker. M.P.

foto achteromslag: hondenmand op maat
Albert Jansen Wolfheze

